

Hvordan legge til rette for barns deltakelse i familierådets beslutningsprosess?

Astrid Strandbu

Barnevernets Utviklingssenter
i Nord-Norge 2008

Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet

Barns stemme skal høres

Barn og ungdom skal delta aktivt i å forme sitt eget liv. De skal være med å påvirke beslutninger som tas i barnevernet, uansett valg av tiltak. Familierådsmodellen er en arbeidsform som benyttes i barnevernet og som i høy grad myndiggjør barn, familie og nettverk. Modellen i seg selv sikrer ikke at barn høres, barn er avhengig av at voksne legger til rette og etterspør barnets mening.

Dette brukerperspektivet skal være gjennomgående i barnevernet, og arbeidet med brukermidvirkning er en viktig satsing for oss.

Jeg håper at dette temahefte kan inspirere til økt familierådsaktivitet og være et konkret redskap for barns deltakelse. Heftet vil også være nyttig i annet barnevernsarbeid, i andre tjenester, og for sentrale voksne i barn og unges nettverk.

Ann-Marit Sæbønes
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Familierådsmodellen anvendes i ulike typer barnevernssaker. I desember 2006 ble rapport fra nasjonalt familierådsprosjekt lagt frem for Barne- og Likestillings Departementet. Hovedkonklusjonen var at familieråd gir en overvekt av positive effekter sammenlignet med tradisjonelle metoder i barnevernet (Falck og Vik 2006). På bakgrunn av dette ble det besluttet å videreføre satsingen på familieråd i Norge. Ansvaret for dette ble gitt Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. I 2007 startet prosessen med å utarbeide nasjonal implementerings- og opplæringsplan, brosjyrer og temahefter. Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge fikk oppdraget med å lage dette første temaheftet som omhandler barns deltakelse i familieråd.

I Norden er det skrevet to doktorgrader om barns deltakelse i familieråd (Horverak 2006 og Strandbu 2007a). Disse konkluderer med at familierådsmodellen i seg selv ikke sikrer barns deltakelse. Datamaterialet i disse to prosjektene er samlet inn før det nasjonale familierådsprosjektet, og har bidratt til økt oppmerksomhet i Norge mot barns deltakelse ved bruk av familierådsmodellen. Vi vet at barnets alder og modning er mindre viktig når det gjelder barns mulighet for deltakelse, enn rammene som legges fra ulike voksne. Derfor retter vi i dette temaheftet oppmerksomheten mot ansvar og oppgaver til ulike voksne barnet samhandler med i forbindelse med et familieråd. I case og eksempler brukes det fiktive navn.

Målgruppen for temaheftet er saksbehandlere i barnevernet, medarbeidere i fagteam, familieråds koordinatorene og støttepersoner for barn i familieråd. Men teksten har også relevans for lesere som interesserer seg for hvordan voksne kan legge til rette for barns deltakelse også i andre beslutningsprosesser.

Grunnlaget for temaheftet er min doktorgrads-avhandling, finansiert av Helse og Rehabilitering og gjennomført i et samarbeid med Voksne for Barn. Samtaler med erfarne koordinatorene og ansatte i det kommunale og statlige barnevernet har stått sentralt i utformingen av temaheftet. Takk til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet for oppdraget og for alle som har bidratt med nyttige kommentarer.

Tromsø, oktober 2008
Astrid Strandbu

Innhold

- Introduksjon og presentasjon av kapitlene 3
- Barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein 5
- Hva betyr deltakelse og hvordan kan barns deltakelse begrunnes? 9
- Modell for barns deltakelse 15
- Barnets samhandling med ulike voksne i planlegging, gjennomføring og oppfølging av familierådet 22
- Det symbiotiske forholdet mellom deltakelse og beskyttelse 33
- Avslutning 36

Utgitt av: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
Oktober 2008
Opplag: 3000
Design: Virtual Garden Design
Produksjon: Jonny Fladby AS
Målform: Bokmål
Foto: Kai Myhre

Introduksjon og presentasjon av kapitlene

Det skal være et familieråd i Peters familie. Peter er åtte år. Han er en sporty og aktiv gutt som elsker å spille fotball og være på tur. Peter bor sammen med moren som er psykisk syk. For et halvt år siden forsøkte hun å ta sitt eget liv. Hun klarer ikke å komme seg opp om morgenen og det er vanskelig for henne å følge opp Peters skolegang og fritidsinteresser. Peter er redd for å miste moren sin. Han vil helst være hjemme hos henne. Moren er ikke motivert for å ta imot behandling og barnevernet er bekymret for Peter. På familierådet skal nettverket forsøke å finne ut hvordan Peter kan komme seg til skolen i rett tid og få orden på skolesakene. De skal også diskutere transport til og fra fotballtreningen på tirsdagene. Skal Peter delta i disse diskusjonene?

Gjennom FNs konvensjon om barns rettigheter av 1989, ble barn anerkjent som selvstendige individer med egne rettigheter. Barn fikk blant annet rett til å delta i diskusjoner og beslutningsprosesser i saker som er viktige for dem. I 2003 ble barnekonvensjonen direkte inkorporert i norsk rett. For å få større samsvar mellom barnekonvensjonen og norske lover ble blant annet § 6-3 i barnevernloven endret. Grensen for barns rett til deltakelse når det skal tas beslutninger i barnevernssaker ble senket fra 12 år til 7 år:

Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Barnevernloven § 6-3

Familieråd i dette temahefte er en beslutningsmodell som må forstås i rammen av Lov om barneverntjenester. På familierådsmøtet skal problemstillinger som er viktige for et eller flere barn diskuteres. Peter har altså en rett til å delta i diskusjonene på familierådet. Spørsmålet som reises i dette temaheftet er derfor ikke *hvorvidt* barn skal delta eller ikke i familierådet, men *hvordan* ulike voksne kan legge til rette for dette på en måte som samtidig ivaretar barnet.

Modeller for medvirkning er som oftest laget med utgangspunkt i voksne som aktører, og neglisjerer dermed det som er spesifikt ved barnet. Dette gjelder også familierådsmodellen. Da familierådsmodellen ble utviklet på New Zealand på slutten av 1980-tallet, ble ikke oppmerksomheten rettet mot barns deltakelse, men mot deltakelse for ulike voksne i barnets private nettverk. Barn som skal delta i familierådets beslutningsprosess trenger å samhandle med mange ulike voksne i forskjellige posisjoner og roller. De voksne som på ulike måter har betydning i forbindelse med et familieråd er saksbehandleren fra barnevernet, andre offentlige informanter, koordinatoren for familierådet, barnets støtteperson og alle de voksne fra barnets eget nettverk. Sentralt i dette temaheftet er å tydeliggjøre hvordan ansvar og arbeidsoppgaver i barnets medvirkningsprosess fordeles mellom disse voksenaktørene.

Temaheftet har fem kapitler. Vi starter med å se nærmere på begrepene barneperspektivet og barns deltakelse. Det er en tendens at både praktikere og forskere, fra en barnevennlig velmenende innstilling, argumenterer for barns rett til å delta, uten å spørre hva dette egentlig betyr og innebærer i praksis. Analytiske filosofer er opptatt av å forstå begrepene og hva som ligger i, under og bak dem. Det er en nær sammenheng mellom handling og vårt bevissthetliv, hvor begrepsforståelser står sentralt (Opdal 1983). Begreper er betingelser for tenkning og handling og ved å tydeliggjøre begrepene, vil vi klarere se de handlingene vi utfører i praksis.

I **kapittel 1** presenteres en tilnærming til begrepet barneperspektivet. I **kapittel 2** spør vi hva som menes med deltakelse og hvordan barns rett til deltakelse kan begrunnes. I **kapittel 3** presenteres en modell for barns deltakelse. Denne gir en oversikt over hva som kreves dersom barn skal få status som deltaker i forbindelse med et familieråd.¹

I **kapittel 4** ser vi nærmere på rollene og arbeidsoppgavene til ulike voksne barnet har kontakt med i forbindelse med et familieråd, og hvordan disse voksne på ulike måter både kan hemme og fremme barnets mulighet for deltakelse. I **kapittel 5** diskuteres barnets rett til deltakelse i lys av en annen barnerettighet, nemlig barnets rett til beskyttelse. Avslutningsvis samles trådene. De ulike trinnene i barnets medvirkningsprosess ses i lys av prosessen for gjennomføring av et familieråd, og de ulike voksenaktørene barnet samhandler med.

KAPITTEL 1

Barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein

I internasjonal litteratur om familieråd brukes ofte fire hjørnesteiner som en metafor for å beskrive de viktigste kjennetegnene ved modellen. For det første arrangeres et familieråd i *en utvidet familie*. Personene i barnets private nettverk som kjenner barnet, bryr seg om det, inviteres til å delta. Med begrepet den utvidede familie, menes at dette kan være både nære slektninger, naboer og gode venner. Familierådsmodellen hviler på en tiltro til at de som kjenner barnet og barnets omgivelser best, er de som i størst grad kan ta beslutninger som er til barnets beste. For det andre skal den utvidede familie (på bakgrunn av informasjon fra barnevernet og andre offentlige informanter) gis anledning til å *diskutere uten offentlige personer til stede*. Den tredje hjørnesteinen er at en *koordinator*, som ikke jobber i barnevernet, hjelper familien med å planlegge og gjennomføre familierådet. Den fjerde hjørnesteinen er at diskusjonene i familierådet skal resultere i en skriftlig *handlingsplan*. Denne skal så konkret som mulig beskrive hva som skal gjøre barnets livssituasjon bedre og hvem som har ansvar for å iverksette tiltakene.²

På 1990-tallet ble begrepet *barneperspektiv* tatt i bruk i forskning, politiske programmer og i ulike virksomheter som berører barn. Bakgrunnen for dette var blant annet at barn gjennom barnekonvensjonen hadde fått rett til deltakelse. Ny forskning på barns utvikling hadde dokumentert at barn på en rekke utviklingsområder er mer kompetent enn tidligere antatt, og forskere, praktikere og politikere fattet interesse for hvordan verden ser ut fra barnets perspektiv. Også i forbindelse med familierådsmodellen ble det utover 1990-tallet vanlig å snakke om et barneperspektiv. Sundell og Hæggman (1999) var de første som definerte *barneperspektivet* som familierådets femte hjørnestein. Dette ble fulgt opp av Horverak mfl (2002) som også pekte på nødvendigheten av et barneperspektiv i familierådsmodellen.

Hva menes egentlig med et barneperspektiv?

Den norske barneforskeren Per Olav Tiller, var en av de første som arbeidet med et begrep om et barneperspektiv. Hans tilnærming tok utgangspunkt i barn selv:

«Med barneperspektivet tenker jeg først og fremst helt konkret på hvordan verden ser ut for barn. Det er dette som barn ser, hører, opplever og kjenner som deres virkelighet».

Tiller 1991:72

Johansson (2003) har en lignende tilnærming, og definerer barneperspektivet som:

«...det som viser sig för barnet, barnets erfarenheter, intensjoner och uttryck för mening».

Ibid: 42

Både Tiller og Johansson befinner seg på individnivå når de definerer barneperspektivet. Oppmerksomheten rettes ikke mot forholdet mellom barnets perspektiv (barnets erfaringer, opplevelser og meninger) og den voksne barnet står i et forhold til. Men barn formidler seg jo *til noen*, og blir ikke deltakere bare fordi de juridisk sett har denne retten.

Barnet står i et avhengighetsforhold til voksne som har makt til å ekskludere eller inkludere barnets perspektiv, og som bevisst eller ubevisst både kan stenge for, og gjøre det mulig for barn å være deltaker.

Når barn skal delta i et familieråd er derfor samhandling med ulike voksne aktører, både offentlige og private, sentralt. Disse voksne vil ha sitt perspektiv på barnet. Også voksnes perspektiver *på barn* forstås

ofte som et barneperspektiv. Når Andersson og Bjerkman (1999) definerer barneperspektivet rommer denne tilnærmingen både barnets eget synsfelt og voksne som ser barnet, søker å forstå barnet og vil barnets beste. De vektlegger vekselvirkningen mellom de ulike synspunkter og forståelse av den andres synsfelt gjennom kommunikasjon og argumentasjon som vesentlig. Andersson og Bjerkmans tilnærming til barneperspektivet impliserer dermed et møte mellom flere perspektiver, hvor barnets egne meninger og ønsker må være en del av kommunikasjonen og argumentasjonsutvekslingen. Men barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein kan ikke romme hva som helst, bare deltakerne kommer frem til enighet eller et kompromiss. Det overordnede i både barnekonvensjonen, barneloven og barnevernloven er prinsippet om *barnets beste*. Beslutningen må kvalitetssikres gjennom noen omforente standarder eller kollektive oppfatninger av hva som kan være til barnets beste. Også samfunnet har et barneperspektiv på strukturelt nivå.

Barneperspektivet er dermed også et kontekstuellt, kulturelt og historisk begrep. Lena Alanen (2001) er inne på noe av det samme. I følge Alanen, krever barneperspektivet en analyse av de vilkår barnet lever under. Å avklare barneperspektivet handler derfor også om kontekst, hvor fokus må rettes mot både tidspunkt i historien, sted i verden og hvilke føringer for barndom som finnes i gjeldende lover og konvensjoner (Ibid).

Barneperspektivets tre komponenter

Oppsummerer vi, består dermed barneperspektivet av tre komponenter. *Den første komponenten* er den historiske og kulturelle forståelsen av barns posisjon og barns rettigheter slik denne er nedfelt i norske lover og barnekonvensjonen. Det overordnede prinsippet i både barnekonvensjonen og barnevernloven er prinsippet om barnets beste. Barnekonvensjonen fortolkes og nedfelles i ulik praksis i de enkelte stater. Hva som anses som det beste for barn, vil altså variere i forhold til både tid

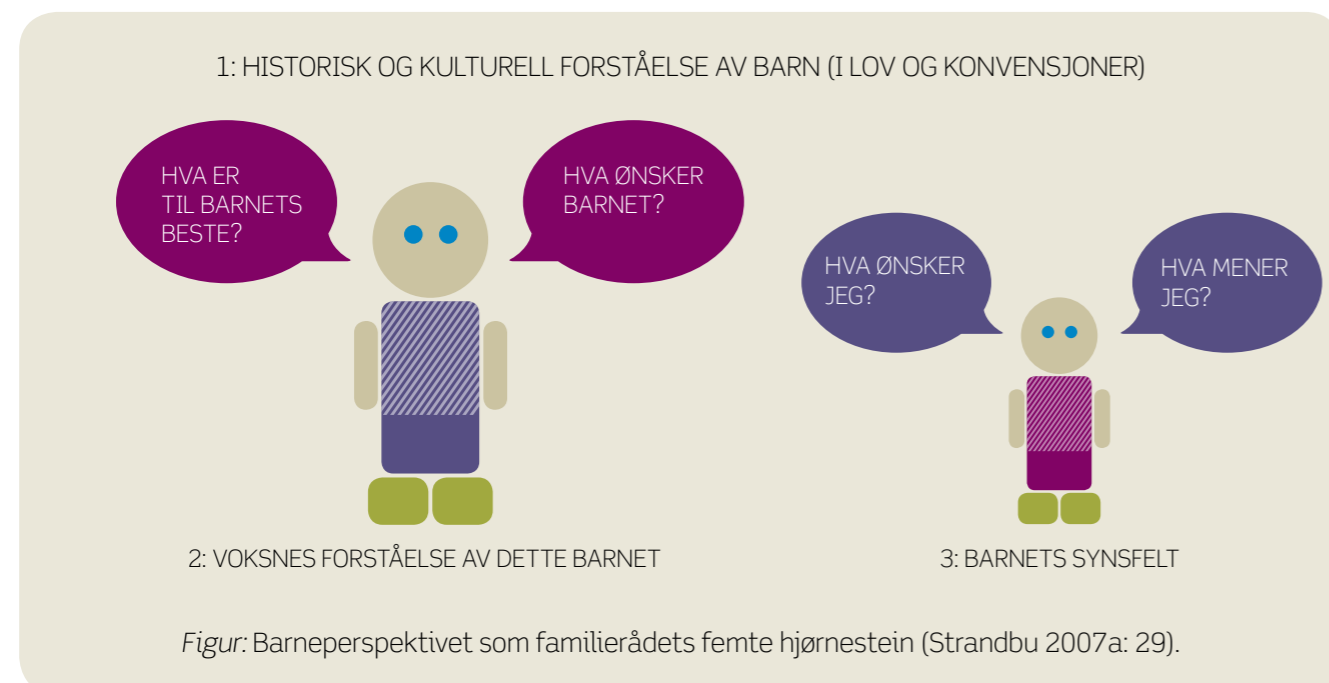

og sted og i lys av det enkelte lands lover og kulturelt forankrede oppfatninger av hva som er bra for barn. I Norge har barnets rett til deltakelse lenge stått høyt på den politiske dagsorden. Det anses som viktig og riktig at barn gis mulighet for deltakelse. Barn har rett til å delta, og staten er pålagt å virkeliggjøre dette på en måte som er til barnets beste (jf. artikkel 3 og 4 i barnekonvensjonen). *Den andre komponenten* i barneperspektivet er hvordan voksne i barnets kontekst ser og forstår barnet. Med utgangspunkt i sin kjennskap til akkurat dette barnet og barnets omgivelser, må disse voksne være innstilt på og forsøke å finne løsninger som er til akkurat dette barnets beste. For å få til dette må voksne også forsøke å finne ut hva barnet tenker og mener. Voksne må altså *både* ha fokus på hva de selv mener er best for barnet og forsøke å forstå hva barnet ønsker og mener. *Den tredje komponenten* i barneperspektivet er nettopp barnets eget perspektiv.

Barneperspektivet, slik det her er beskrevet, er et analytisk verktøy for å få øye på og diskutere hvilke utfordringer vi står overfor når barn skal innrømmes sin status som deltaker i et familieråd. De tre komponentene i barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein kan illustreres på følgende måte:

I dette temaheftet er det særlig de to siste komponentene og forholdet mellom dem som står i fokus. Kjernespørsmålene er:

- Hvordan kan barnets tanker, meninger og ønsker bringes frem i forbindelse med et familieråd?
- Hvem kan hjelpe barnet i denne prosessen?
- Hvordan kan ulike voksne forstå barnets perspektiv?
- Hvordan kan ulike voksne bidra til at barnets perspektiv tas på alvor, vurderes og inkluderes i familierådets beslutningsprosess?

KAPITTEL 2

Hva betyr deltakelse og hvordan kan barns deltakelse begrunnes?

Da barns rett til å delta ble senket fra 12 år til 7 år i 2003, var det flere som reagerte. Kritiske røster snakket om at små barn ikke kan bestemme selv. De fryktet at barn som deltok i vanskelige beslutningsprosesser skulle oppleve et ansvar for det som ble bestemt. Som et grunnleggende premiss er det viktig å slå fast at deltakelse for barn *ikke* handler om at barn skal bestemme selv i vanskelige spørsmål og heller ikke at barn skal bære ansvaret for det som blir bestemt. Det er de voksne som har ansvaret for beslutningen som tas. Både barnekonvensjonen og norsk lov er tydelig på at i saker hvor barn skal delta, er det i hovedsak *medbestemmelse* det er snakk om.

Samtidig ligger det en anerkjennelse av at det skjer en utvikling som medfører større grad av selvbestemmelse ved økende alder og modning. Foreldrenes rett til å bestemme over barnet i personlige forhold avtar gradvis etter hvert som barnet blir eldre, og opphører i prinsippet helt når barnet er blitt 18 år. Etter hvert som barnet vokser til skal det - når det har best forutsetning for å bestemme selv, gis anledning til å bestemme selv. I barnevernloven formuleres dette som at barnets mening skal tillegges vekt i *samsvar med barnets alder og modning*.

Barns rett til deltakelse handler derfor stort sett om medvirkning og medbestemmelse, altså å få informasjon og ta beslutninger sammen med andre. Retten til deltakelse representerer en grunnleggende menneskelig rettighet, nemlig retten til innflytelse og medbestemmelse over viktige forhold i eget liv. Det er et grunnleggende behov å ha innflytelse i eget liv. Dette gjelder også for barn. Forskning på barns medvirkning i barnevernsaker konkluderer med at barn gjerne vil bli hørt, men de vet godt at de ikke kan bestemme selv. Flere studier dokumenterer at barn heller ikke ønsker å ta avgjørelser alene i vanskelige spørsmål, men de ønsker å få være med og si hva de selv tenker når saker som berører dem blir avgjort. Det viktigste for barn er å ha en opplevelse av å

bli hørt (Eide 2001, Thomas 2000). For å kunne gi barna denne opplevelsen må det finnes arenaer og etableres strukturer for kommunikasjon der barnets syn bringes frem og hvor voksne tar barnets syn på alvor i sin fortolkning av barnets situasjon. For at voksne skal motiveres til å legge til rette for barns deltakelse, er det viktig å begrunne hvorfor det er riktig og viktig at barn gis mulighet til å delta i beslutningsprosesser som berører han eller henne. La oss se på noen slike begrunnelser.

I verdensmålestokk er Norge et av foregangslandene når det gjelder juridiske rammeverk for barns deltakelse. At barn har rett til deltakelse er i seg selv en begrunnelse for at barn skal delta også i familierådets beslutningsprosess. Hvis barn ikke får uttale seg om tiltak som er iverksatt, blir dette ansett som en saksbehandlingsfeil. Implisitt i dette ligger det derfor et krav om at barna *må og skal* involveres der det tas beslutninger som direkte berører barnet selv, dersom barna selv ønsker det. Men barns deltakelse kan begrunnes også ut over det faktum at dette er lovpålagt. For det første kan inkludering av barnets meninger være avgjørende for å kunne lage en god plan for barnets fremtid. Det overordnede prinsippet i en barnevernsak er å ta beslutninger som er til barnets beste. Barnet har sine unike erfaringer og barnets tanker og meninger kan

være viktig å innlemme for å kunne ta beslutninger som er til barnets beste. For det andre kan barn som får informasjon og får være med på samtaler der barnets situasjon og tiltak diskuteres, lettere forstå og akseptere det som blir bestemt. Barn trenger å få svar på sine spørsmål, luften sine tanker og si hva det mener. I fortsettelsen utdypes disse to begrunnelsene for barns deltakelse nærmere gjennom to case.³

Barnet må delta for å kunne ta beslutninger som er til barnets beste

Innledningsvis stiftet vi bekjentskap med Peter på åtte år. Peters utvidede familie skulle altså diskutere hvordan Peter kunne komme seg på fotballtreningen og hvordan det kunne bli orden på ulike forhold med hensyn til Peters skolegang. På familierådet til Peter deltok mor, Peters mormor og morfar, faren til Peter, farmor og farfar, søskenbarnet til far som var Peters støtteperson og en venninne av mor. Peter hadde samvær med sin far annenhver helg og fra onsdager til torsdager. Faren så for seg at det kom til å bli mye kjefting på familierådet. Det var mange år siden Peters foreldre hadde gått fra hverandre. Moren til Peter hadde ikke snakket med farmoren og farfaren på over 5 år selv om de bodde i samme nabolag. Faren til Peter ønsket ikke at Peter skulle være tilstede under diskusjonene på familierådet. Han mente at situasjonen til Peter var vanskelig nok som den var og han ønsket å skjerme Peter fra ubehageligheter som kunne oppstå under diskusjonene på familierådet. Mens nettverket diskuterte var Peter derfor på et annet rom sammen med koordinatoren, saksbehandleren og en student fra barnvernet.

På familierådet ble det blant annet bestemt at samværsdøgn hos faren skulle endres. Peter skulle være hos faren fra tirsdag til onsdag og ikke fra onsdag til torsdag. På denne måten kunne faren kjøre ham på treningen på tirsdags ettermiddag. Alle som deltok på møtet var svært fornøyde med denne beslutningen, men hva mente Peter om det som var bestemt? Ingen hadde spurt Peter. Da han fikk høre hva som var bestemt, ble han sint og begynte å gråte. Han sa:

Torsdagene har vi turdag på skolen. Pappa bruker å lage kakao til meg hver torsdags morgen.

Peter ville på fotballtreninga, men for han var det også viktig å ha med seg kakao slik de andre elevene hadde på turdagene. Hvis han skulle være hos moren fra onsdag til torsdag, ble det ingen kakao. Peter ville derfor fortsette med samværsordningen slik den var. Faren hadde et syn på Peter som sårbar. Han ønsket å beskytte ham fra økte belastninger i en situasjon som var svært vanskelig for gutten. Dette er forståelig. De fleste som var til stede ønsket nok å omslutte denne lille gutten og ta fra han bekymringer og smerte som en følge av at moren var psykisk syk. Men dette har også en annen side. Konsekvensen av å skjerme gutten på denne måten, fratok gutten muligheten til å bringe sitt eget syn inn i diskusjonen. En begrunnelse for barns deltakelse er at barnets innspill er viktig for å få belyst saken godt nok. Det enkelte barn har unike erfaringer og sin egen forståelse av situasjonen. Barnets egen fortelling er viktig å inkludere når hensikten er å ta beslutninger som skal være til barnets beste. Beslutningen i Peters familieråd ble tatt utelukkende fra et voksenperspektiv. I dette perspektivet var det de praktiske utfordringene knyttet til transport til og fra treninger og effektivitetshensyn som var de viktigste orienteringspunktene. Barn har andre behov og prioriteringer enn voksne, noe det er viktig å huske

på når det skal tas beslutninger til beste for barnet. For de velmenende voksne er det vanskelig å vite hva som er viktig sett fra barnets perspektiv, uten å spørre barnet selv.

Deltakelse og motivasjon for endring

At barn er til stede og deltar i diskusjonene på familierådet, kan også være viktig med tanke på iverksettingen av handlingsplanen som blir utformet. Det er ved å delta i samtalene i prosessen at beslutningen blir legitimert for barnet. Uten å få innsyn i de ulike meningene kan det bli vanskeligere for barnet å godta beslutningen. Familierådet til Frank på 14 år illustrerer dette poenget.

Nettverket til Frank på 14 år var samlet for å diskutere hvor Frank skulle bo. På grunn av konflikter med både faren og stefaren, kunne ikke Frank bo hos noen av foreldrene. Det siste året før familierådet hadde han levd et nomadeliv. Han hadde bodd på fire forskjellige steder. Barnevernet ønsket å stabilisere bosituasjonen for Frank. De arbeidet med å finne et fosterhjem, men ga familien anledning til å finne en egnet løsning gjennom et familieråd. Frank selv var fast bestemt på at han ønsket å flytte på hybel. Han mente følgende om sin egen situasjon:

«Jeg kan fortelle deg hvordan jeg tenker.

*Det er ikke noe problem. Jeg har tre hovedting når det gjelder livet mitt. Det er ikke stabilitet (han flirer) men penger, en plass å være og mat (...)
Du må ha stabilitet i livet ditt... bla, bla, bla...
Det er akkurat så jeg blir gal. Det blir som å behandle meg som en liten snørrunge til jeg blir 18. Ikke sant? Jeg takler ikke det å skulle bli behandlet som om jeg er tre år. For eksempel – kunne ikke bo alene for at jeg skulle ha en voksen som skulle følge med meg. Det er jo ikke mulig!
Det er akkurat som jeg var bare to år».*

Frank var til stede under diskusjonene på familierådet. Den utvidede familie delte barnevernets oppfatning om at Frank var for ung til å flytte på hybel. De diskuterte andre løsninger og kom frem til at Frank skulle flytte inn hos en venn av mor. Han hadde kjent Frank siden Frank var liten gutt. De to hadde et godt forhold til hverandre. Dette var en beslutning Frank etter hvert mente var ok. Etter noen måneder ble det arrangert et nytt familieråd og handlingsplanen ble evaluert. Det ble besluttet at barnevernet skulle utrede mors venn med tanke på å bli godkjent som fosterhjem for Frank.

I ettertid mente også Frank at han kanskje hadde vært for ung til å ta vare på seg selv. Han syntes løsningen de hadde kommet frem til på familierådet var god. Barn som får informasjon og mulighet til å bringe frem egne meninger, vil lettere forstå sammenhenger i eget liv og være innstilt på å samhandle om løsninger. Det å følge argumentasjonsutvekslingen i familierådet var viktig for Frank. Det ble lettere å forstå situasjonen på en mer nyansert måte. Dersom barnet har forståelse for det som er bestemt, er det også lettere å motivere barnet når planen skal iverksettes etter familierådet.

KAPITTEL 3

Modell for barns deltakelse

Kjernen i familierådsmodellen er at familie og nettverk diskuterer seg frem til hva som kan gjøre barnets livssituasjon bedre uten at barnevernet eller andre offentlige personer er til stede. Familierådsmodellen er omtalt som den av barnevernets arbeidsformer som i størst grad myndiggjør familie og nettverk, men dette betyr ikke at barn uten videre blir hørt i et familieråd. I dette kapittelet presenteres modell for barns deltakelse. Modellen viser hva barn trenger for å kunne bli deltaker i en beslutningsprosess. Modellen tar utgangspunkt i at et barn har en rett til å delta i beslutningsprosesser som berører barnet. Modellen er forankret i teori som sier noe om vilkårene for å få til gode samtaler i demokratiske prosesser (Skivenes 2002).

Forskning viser at jo mer innflytelse ungdom gis tidlig i beslutningsprosessen, jo mer aktiv er de underveis og jo større ansvar tar de for endring av sin egen situasjon (Horverak 2006). Barnets deltakelse handler ikke bare om tilstedeværelse på selve familierådet, men om å inngå i en kommunikasjonsprosess hvor barnet involveres helt

fra starten. Barnets deltakelse må følge parallelt med selve familierådsprosessen. Prosessen for planlegging, gjennomføring og oppfølging av et familieråd tar ca. en måned. Illustrert gjennom en tidslinje, ser denne prosessen slik ut:

Figur: Prosessen for planlegging, gjennomføring og oppfølgingen av et familieråd.

Før kontraktmøtet, som er startskuddet for avvikling av et familieråd, må saksbehandleren gjøre sine forberedelser. Barnets foresatte og eventuelt barnet må være godt nok informert til at de vet hva de takker ja til. Barnevernet må også ha gjort seg opp sine meninger med hensyn til hva som skal diskuteres på familierådet. Dette diskuteres med familien og problemstillingene til familierådet skal bestemmes i et samarbeid. Når familien ønsker familieråd, starter prosessen med å planlegge

familierådet. Tidsmessig er dette den lengste fasen av familierådsprosessen hvor flere voksne i ulike profesjoner og roller har sine oppgaver. Dette skal vi se nærmere på i neste kapittel. Selve familierådet består av tre deler (se figur). I den tredje og siste fasen skal handlingsplanen som ble utformet på familierådet iverksettes og følges opp. Når barn skal delta i familierådets beslutningsprosess trenger de spesiell tilrettelegging og oppfølging. Barnets deltakerprosess kan deles inn i fem trinn.⁴

- Informasjon
- Hjelp til meningsdanning
- Anledning til å formidle egne synspunkt
- Inklusjon av barnets argumenter
- Iverksetting og nye beslutninger

Hvert av trinnene i modell for barns medvirkning presenteres nærmere i fortsettelsen.

Trinn 1 Informasjon

For det første må barn få informasjon. Sinclair (1998) har studert barns deltakelse i barnevernets saksbehandling i England. Hun finner at barn ofte opplever å være dårlig forberedt til møter. De vet ikke hva det skal snakkes om og de opplever møtene som kjedelige. Barna føler seg ignorert og har vanskelig for å si hva de selv mener (Ibid). Barns forutsetning for å tale sin sak varierer med alder, modenhet og erfaring. Det er imidlertid bred enighet om at barn som skal

delta i diskusjoner rundt vanskelige spørsmål har behov for spesiell tilrettelegging og barna må forberedes på det som skal skje. I følge artikkel 13 i barnekonvensjonen og barnevernlovens § 6-3 skal barn informeres i forhold som gjelder dem selv.

Barnet kan ha behov for informasjon om barnevernet og barnevernets rolle. Ei jente på åtte år som skulle på sitt første møte med saksbehandleren i barnevernet sa følgende da hun kom inn på kontoret: «Er dette barnevernet? Jeg trodde barnevernet var et fengsel.» Saksbehandleren som fortalte dette sa at jenta virket overrasket og forvirret da hun kom til møtet. Barn har ikke systemkunnskap på samme måte som de fleste voksne, og den informasjonen barnet har med seg hjemmefra stemmer kanskje ikke helt. Informasjon som tar utgangspunkt i barnets egne spørsmål, kan oppklare misforståelser og i noen tilfeller minske barnets opplevelse av frykt. Barnet trenger også informasjon om hva et familieråd er og prosessen for gjennomføringen av et familieråd. Hva skal skje der, hvem kommer til å være tilstede og hvilke roller har de ulike personene? Kanskje trenger barnet også

informasjon om den konkrete barnevernsaken. Dette kan for eksempel være informasjon fra barnevernet om hvordan mors psykiske sykdom virker inn på morens atferd, og hvorfor barnevernet er bekymret for barnets situasjon. Barnet må også få vite om sin rett til å bli hørt.

Barnet trenger informasjon for å kunne forberede seg mentalt til de forestående diskusjonene. Innen både barnevern, familievern og psykisk helse er det av slike grunner en økende oppmerksomhet mot å samtale også med barnet når familier har det vanskelig. Informasjon er en forutsetning for å kunne danne seg egne meninger. Meningsdanning er det neste trinnet i barnets medvirkningsprosess.

Trinn 2 Hjelp til meningsdanning

Et grunnleggende aspekt ved menneskets evne til kommunikasjon er hvordan vi skaper mening og forståelse av mening. I § 6-3 i barnevernloven står det at:

«... barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg...»

For enkelte barn i spesielt vanskelige situasjoner, kan det være vanskelig å danne seg egne synspunkter og meninger. Voksne som skal legge til rette for barnets deltakelse, kan derfor ha nytte av å reflektere litt rundt hvordan meninger dannes, for på denne måten å kunne hjelpe barnet i denne prosessen.

George Herbert Meads teori om perspektivtaking viser hvordan individet får en bevissthet om seg selv og gjennom dette kan danne egne meninger. Det å kunne innta den andres perspektiv, for i neste omgang å kunne se seg selv derfra er selve grunnprinsippet i hans teori (Mead 1934).

Barn som skal være med på et familieråd lever ofte i en situasjon preget av konflikter og interesse-motsetninger. Jo yngre barnet er og jo mer konfliktfylt barnets situasjon er, jo vanskeligere kan det være

for barnet å identifisere og bringe frem meninger knyttet til *sin egen* situasjon. Som deltaker i et sosialt fellesskap i familien er nemlig barnet innviet i ulike perspektiver. I en krise kan følelser bli motsetningsfylte og uoversiktlige og meninger fremstå som tvetydige. Barns avhengighet av sine foreldre stiller dem i utgangspunktet i en avmechtig situasjon. For barn som på en eller annen måte står i fare for å «miste» sine foreldre kan det bli komplisert både følelsesmessig og rent kognitivt å ta den andres perspektiv og gjennom dette identifisere egne meninger.

For å kunne bringe frem egne meninger trenger barnet derfor hjelp til å se sin egen situasjon i saken. Dette er en bevisstgjøringsprosess som foregår i samhandling og samtale med andre. Ved å snakke med noen om sin egen situasjon gis barnet anledning til å se seg selv fra den andres perspektiv. Det er dette Mead kaller for objektivisering. Dette kan særlig skje i barnets kontakt med støttepersonen før selve familierådet, hvor barnet får hjelp til å sette ord på egne følelser og opplevelser og gjennom dette får tydeliggjort egne ønsker og behov.⁵

Trinn 3 Formidle egne meninger

Det tredje trinnet i modell for barns medvirkning er at barn må gis anledning til å formidle sine oppfatninger og meninger. For å kunne påvirke beslutninger som skal tas, må barnets tanker og meninger gjøres kjent for de voksne i barnets utvidede familie. I forbindelse med enkelte familieråd er prosessen med meningsutveksling godt i gang før deltakerne møtes til diskusjonen på selve familierådet. Personer fra den utvidede familie har kanskje møttes for å diskutere saken eller de har snakket med hverandre på telefonen. Det er imidlertid slett ikke sikkert at barnet har deltatt i disse diskusjonene. Det er selve familierådet som er den viktigste arenaen for å gjøre barnets meninger kjent for de andre i barnets nettverk. Hva barn trenger for å kunne bringe frem egne meninger, må ses i lys av barnets alder og modning og hva som karakteriserer situasjonene og spørsmålene barna skal medvirke i.

I barnevernloven uttrykkes det at barnet skal gis *anledning til* å uttale seg. Det er viktig å holde fast at det er frivillig for barnet å bringe frem sin mening og sin forståelse i forbindelse med et familieråd. Det som skal diskuteres på familierådet er gjerne følelsesmessige vanskelige tema. Det kan være konflikter i barnets familie og kanskje vil ikke barnet dele sine tanker med noen på selve familierådet. Barnet har likevel rett til å få informasjon. På denne måten har barnet mulighet til å danne egne meninger og kan på et senere tidspunkt uttrykke disse, dersom barnet selv ønsker det.

Barnets forutsetninger for å bringe frem egne meninger vil variere. Enkelte barn og unge forteller kontinuerlig hva de synes og mener. De er i stand til dette nærmest uansett hva som kjennetegner situasjonen og uavhengig av hvem som er samtalepartnere. De trenger derfor ikke noe særlig støtte utenfra. Andre holder egne synspunkt for seg selv, og hjelp fra en kompetent voksen vil være helt avgjørende dersom de skal få fortalt hva de selv mener er viktig. Barnets mening kan formidles på ulike måter og voksne som skal støtte barnet i denne prosessen må være både fleksible og kreative. Dette skal vi se nærmere på etter at de to neste trinnene i barnets deltakerprosess er beskrevet.

Trinn 4 Inklusjon av barnets mening

Det fjerde trinnet i barnets medvirkningsprosess handler om at barnets mening skal lyttes til og tas på alvor. Å bli tatt på alvor i familierådets diskusjoner innebærer at barnets argumenter inkluderes og vurderes på lik linje med andre innspill og argumenter. I familierådet er hensikten å komme frem til løsninger som er til barnets beste. Hva som er barnets beste er et normativt spørsmål uten absolutte svar. Ideelt sett kommer man frem til legitime beslutninger i normative spørsmål ved at det beste argumentet seirer i en fornuftig argumentasjonsprosess. Det beste argumentet skal ha gjennomslagskraft.⁶

Hvorvidt barnets meninger inkluderes og tas på alvor eller ikke, vil henge sammen med barnets evne til å bringe frem egne meninger enten alene eller sammen med støttepersonen. Avgjørende er imidlertid også voksnes makt over barn og hvordan denne makten brukes og også kan misbrukes. Makt kan defineres som: «...en asymmetrisk side ved relasjoner, slik at en aktør A kan få en annen aktør B til å gjøre noe hun ellers ikke ville gjort.» (Engelstad og Ødegård 2003: 11). Voksne utøver makt i forhold til barn på forskjellige måter, både bevisst og ubevisst. Makt er en positiv og nødvendig faktor både i samfunnslivet og i familielivet. Vi er avhengige av hverandre, og dette gir oss makt over hverandre. Det vil ikke la seg gjøre å la barn vokse opp til fullverdige individer uten mulighet for bruk av makt. Makt skal ikke unngås, men voksne må ha bevissthet om, og reflektere rundt hvordan makten anvendes (Ibid). Når barn skal høres i et familieråd kan det oppstå konflikter mellom barnets og foreldrenes interesser.

Er voksne i barnets nettverk villige til å tillegge barnets argumenter vekt, dersom dette strider mot deres egne interesser? Ulikhet i makt mellom voksne og barn kan få konsekvenser når det gjelder hvorvidt det blir tatt høyde for barnets meninger eller ikke i et familieråd. Poenget er ikke at barn alltid skal få det som de vil. Det er imidlertid et problem dersom barnet ikke blir hørt i situasjoner hvor barnet har det beste argumentet.

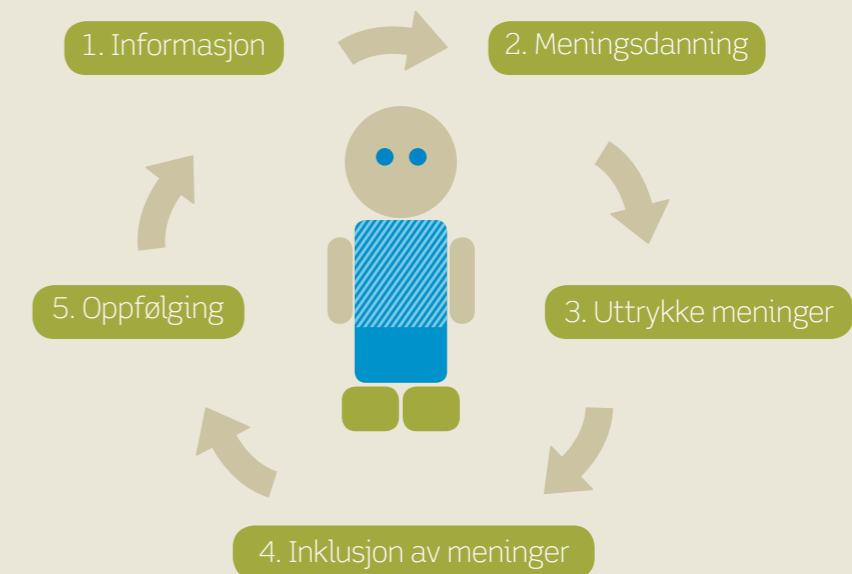
Trinn 5 Oppfølging

Det femte trinnet i modell for barns deltakelse handler om situasjonen etter at beslutning eller valg er truffet. Når et barn har deltatt i familierådet er det av betydning å sjekke hvordan barnet har det og om barnet har forstått hvilke beslutninger som er tatt. Hva tenker barnet om det som skjedde i forbindelse med familierådet, sin egen deltakelse og det som ble bestemt? Har barnet behov for å få forklart noe som eventuelt er uklart? Det kan også tenkes at barnet føler seg utrygg og har behov for noen å snakke med i etterkant. Det er viktig at barnet vet hvem det kan snakke med også etter familierådet, hvis noe blir vanskelig.

I fasen etter at beslutningen er tatt og handlingsplanen utformet, skal planen iverksettes. Dette vil medføre at nye beslutninger må fattes. I § 6-3 i barnevernloven står det at barn skal «... informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne.» Formuleringen i barnevernloven kan forstås som at dette gjelder deltakelse kun i diskusjonen av den eller de overordnede problemstillingene i familierådet. Men i

enhver barnevernsak er det mange beslutninger som skal tas. I familierådet bestemmes det *hva* som skal gjøres. Men når handlingsplanen skal iverksettes reises det nye spørsmål blant annet med hensyn til *hvordan* det som ble besluttet skal gjennomføres. Handlingsplanen som ble utformet skal også evalueres gjennom et oppfølgende familieråd. På denne måten følger ikke trinnene i modell for barns deltakelse etter hverandre som en lineær prosess som starter med informasjon og avsluttes med et etterspill. Barnets deltakelse når viktige beslutninger om barnets nåtid og fremtid skal tas er en sirkulær prosess, som ideelt sett aldri tar slutt. Dette illustreres i *figur*: Modell for barns deltakelse i beslutningsprosesser.

Det er mange ulike voksenaktører som er virksomme i forbindelse med et familieråd. For at modell for barns deltakelse skal gjenspeiles i praksis, må disse voksne være på jakt etter hva barnet selv ønsker og mener. De ulike voksenaktørene vil ha forskjellige roller og funksjoner i gjennomføringen av familierådet og i samhandling med barnet. I neste kapittel skal vi se nærmere på hvordan oppgaver og ansvar fordeler seg mellom dem.

Figur: Modell for barns deltakelse i beslutningsprosesser

Barnets samhandling med ulike voksne i planlegging, gjennomføring og oppfølging av familierådet

Det er stort sett saksbehandleren som starter prosessen med å gjennomføre et familieråd, ved at familien får tilbud om et familieråd fra barnevernet. Det finnes imidlertid eksempler på at familiens advokat har etterspurt familieråd når barnevernet planlegger å legge frem sak om omsorgsovertakelse for fylkesnemnda. Når familien ønsker familieråd, og kontrakten om å avholde et familieråd er undertegnet, starter koordinatoren sin samhandling med barnet og familien. Koordinatoren samhandler tett med familien i planleggingen av et familieråd. Koordinatoren skal sørge for at barnet får en støtteperson rekruttert fra barnets eget nettverk.

Støttepersonen skal både gi barnet informasjon, hjelpe barnet med å tydeliggjøre egne meninger og støtte barnet når meninger skal bringes frem på familierådet. I en doktorgradsstudie, hvor data var samlet inn i 2001 og 2002, fant Strandbu (2007a) at støttepersonene ofte var dårlig forberedt. De forsto at de hadde en viktig oppgave og var motivert til å gjøre så godt de kunne, men visste ikke helt hva det å være barnets støtteperson handlet om. I ettertid satt de igjen med en følelse av å ikke ha strukket til og bidratt tilstrekkelig.

Støttepersonen har vanligvis ikke forhåndskjennskap til familierådsmodellen og vet kanskje heller ikke så mye om barnevern og det å legge til rette for barns deltakelse i vanskelige beslutningsprosesser. Koordinatoren må derfor sikre at støttepersonen har skjont hva som er viktig å huske på når man skal være støtteperson. I dette kapitlet legges det derfor særlig stor vekt på rollen til barnets støtteperson og barnets samhandling med støttepersonen. Vi starter først med å se på samhandlingen mellom de voksne i barnets eget nettverk og barnet.

Barnets deltakelse og de voksne i barnets eget nettverk

Sentralt i familierådsmodellen er en tiltro til at barn og familier har viktig kunnskap som er av betydning for å forbedre barnets situasjon. Modellen har som hensikt å inkludere og myndiggjøre brukerne. Å invitere til en myndiggjøring kan gjøres på ulike

måter. Blant annet legges det vekt på at antall deltakere fra det private nettverket skal være større enn antall deltakere fra det offentlige. I følge Lupton og Nixon (1999) må oppmerksomheten også rettes mot ujevnheter i makt innad i den private familien, blant annet mellom voksne og barn. Det kan også være til hjelp at barn og unge gis anledning til å ha med seg en god venn eller kjæresten når de skal være med på et familieråd.

Når det gjelder de voksnes motivasjon til å høre på barnet og ta barnets argumenter på alvor, er det flere forhold som kan virke positivt. For det første kan samtalene koordinatoren har med hver enkelt deltaker i forberedelsen til et familieråd, ha betydning. Men også i innledningen, der koordinatoren ønsker alle velkommen til familierådet, er en anledning for koordinatoren til å understreke barnets rett til å få løfte frem sine meninger og bli hørt. Selv om støttepersonen gjør en god jobb i forkant av familierådet og også underveis, har de øvrige voksne i barnets nettverk stor innvirkning når det gjelder hvorvidt barnets mening blir inkludert og tatt i betraktning i utforming av handlingsplanen. Dette ligger implisitt i selve logikken med et familieråd. Den utvidede familie skal overlates til seg selv, og hvordan familien diskuterer seg frem til en plan, har det offentlige ingen kontroll med. Barnevernet skal imidlertid ta stilling til planen.

For at barnets mening skal bli hørt og få betydning, må de voksne i barnets nettverk være villige til å gi slipp på sin suverenitet når det gjelder definisjons- og beslutningsmakt i spørsmål hvor også barnet har sin forståelse og sine ønsker og meninger. Barnets mening må tas på alvor og bli vurdert som seriøse innspill i saken. Det kan være en retningsgivende regel at det må kunne fremføres rasjonelle argumenter ved en eventuell eksklusjon av barnets innspill.

Barnets samhandling med saksbehandleren fra barnevernet

Før en familie samtykker til et familieråd, må saksbehandleren ha informert barnets foresatte og barnet tilstrekkelig. De må vite hva et familieråd er og hvordan prosessen med å avvikle familierådet vil forløpe. Når familien ønsker familieråd, utformer saksbehandleren i samarbeid med familien, spørsmålene som skal diskuteres på familierådet. Noen steder har koordinator også en rolle forut for selve kontraktsmøtet ved at koordinator og ikke saksbehandler gir informasjon om gangen i et familieråd. En erfaren koordinator kan svare bedre på spørsmål om hva et familieråd er, enn en saksbehandler som skal avvikle et familieråd for første gang. Det er viktig at familien vet hva de samtykker til, og at de selv ønsker at det skal være et familieråd.

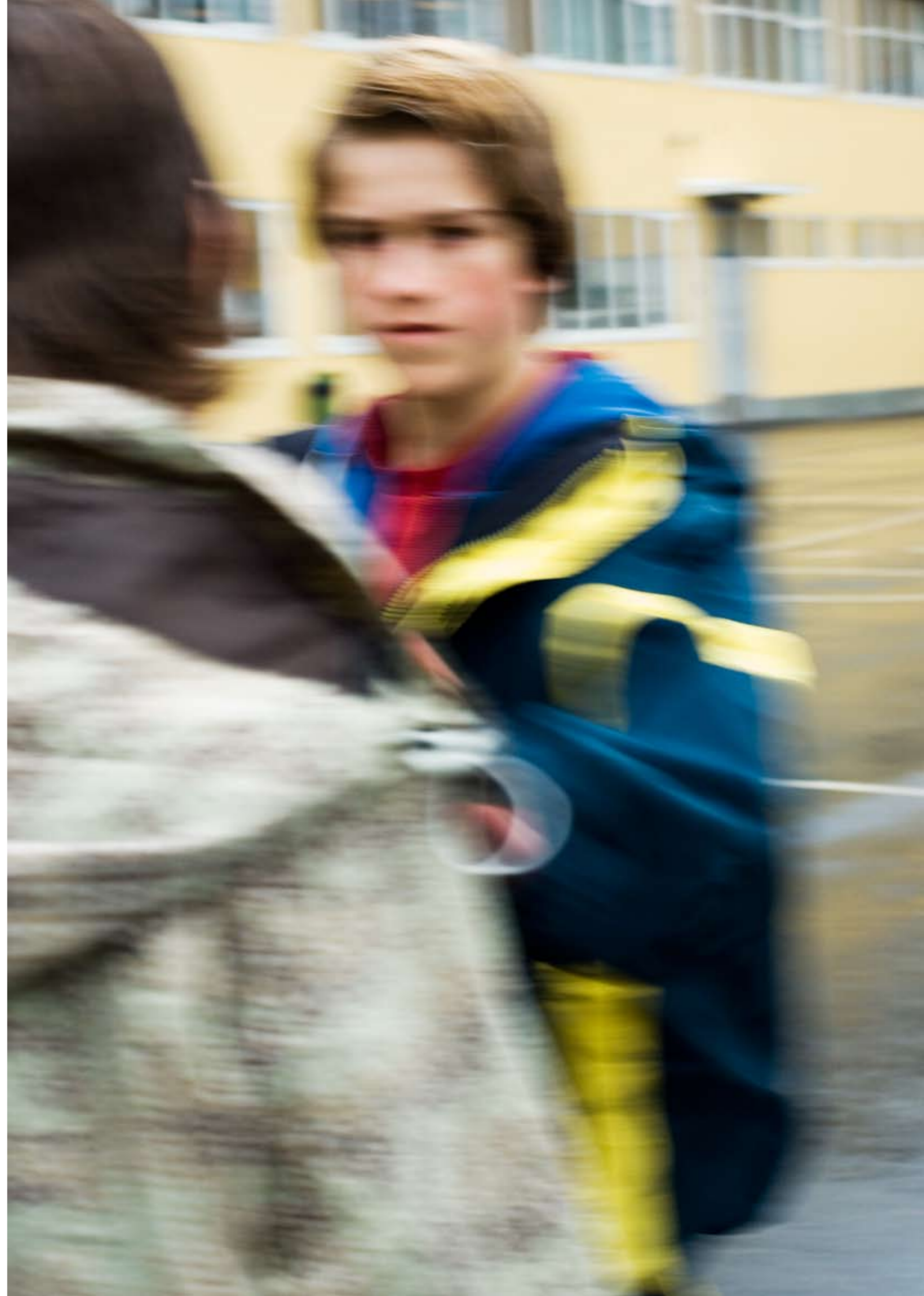
Når det er bestemt at det skal være et familieråd, tar saksbehandleren kontakt med offentlige personer som kjenner barnet og inviterer disse til å bidra med informasjon i familierådets første del. Saksbehandleren skal også skrive et saksfremlegg som sammen med problemstillingene presenteres under den første delen av selve familierådet. Det kan være utfordrende for saksbehandleren å utforme et innlegg som både er informativt og saklig, men som samtidig motiverer til å diskutere frem løsninger. I familierådets del tre har saksbehandleren ansvar for å vurdere hvorvidt familiens plan ivaretar barnets behov. Planen som man blir enig om å iverksette kalles en handlingsplan.

Avslutningsvis på selve familierådsmøtet må saksbehandleren reise spørsmål om hvordan handlingsplanen skal følges opp og evalueres (hvis ikke dette allerede er presisert). Et viktig tema er også hvordan kontakten mellom barnevernet og familien skal være i tiden etter familierådet. Sammenlignet med tradisjonelt barnevernsarbeid, har barnevernet en annerledes rolle når familierådsmodellen anvendes. Ansvaret er imidlertid det samme. Barnevernet skal sikre at det som besluttes på familierådet er i henhold til barnevernlovens bestemmelser, hvor prinsippet om barnets beste er det overordnede. Saksbehandler har også en plikt til å sikre at barnets rett til deltakelse ivaretas i forbindelse med et familieråd. Barnevernet kritiseres gjerne for at de i for liten grad snakker med barn i barnevernsaker. Som leder for en barneverntjeneste uttrykte det:

«...det er barnet som er i sentrum for barnevernets bekymringer. Men det er mot foreldrene kontakten, samtalene og blikket vårt i det daglige og praktiske arbeidet er rettet. Det er med dem barnevernet har dialogen...»

Øymo Solbakk 2007:95

Saksbehandleren må sørge for at barnet har fått tilstrekkelig med informasjon. Barnet trenger informasjon om barnevernets rolle, hva et familieråd er, hva som skal diskuteres og sin egen rett til å bli hørt. Barnet kan også ha nytte av å få begrunnet hvorfor barneverntjenesten og foreldrene tenker det er lurt med et familieråd. Et spørsmål er hvorvidt barn (ungdommer) også bør være med på avgjøre hvorvidt det skal være et familieråd eller ikke. Horverak (2006) finner at de ungdommene som hadde fått være med å avgjøre at det skulle være et familieråd, hadde en mer aktiv rolle i forberedelsen og gjennomføringen av familierådet. Disse ungdommene tok også mer ansvar for å redusere skolefravær, samt redusere eller stoppe helt med rusmisbruk.

Saksbehandleren bør også samhandle med barnet, og ikke bare foreldrene, i prosessen hvor spørsmålene til nettverket blir utformet.

Kanskje skal barnet selv få lage sine egne spørsmål til familierådet?

Hva mener barnet det er viktig å finne en bedre løsning på?

Hva ønsker barnet å diskutere på familierådet?

En utfordring for saksbehandleren kan være å utforme gode og riktige spørsmål som skal diskuteres. Den komplekse problemforståelsen som avtegner seg gjennom undersøkelsen av saken skal reduseres til noen få konkrete spørsmål. Dersom saksbehandleren får til å etablere et samarbeid med barnet i denne prosessen, kan saksbehandleren få nyttige innspill fra barnet i dette arbeidet. Spesielt når det gjelder ungdommer, kan medvirkning i prosessen hvor problemstillinger og saksfremlegg utformes, være avgjørende for hvorvidt det vekkes et engasjement eller ikke for familierådet og endringsarbeidet etterpå. Som et viktig prinsipp, bør saksbehandleren fortelle barnet, og ikke bare de foresatte, hva barnevernet kommer til å legge vekt på i saksfremlegget i familierådets del 1. Forskning viser at barn opplever den første delen av familierådet (hvor barnevernet presenterer bakgrunnsopplysninger og sin bekymring i saken), som den vanskeligste (Horverak 2006). Språket til de offentlige informantene kan være fremmed.

Også i familierådets tredje del, hvor familiens forslag til plan blir presentert og diskutert, må saksbehandleren huske på barnets rett til å bli hørt. Det er ikke sikkert at barnet har hatt anledning til å bringe frem sine meninger i forbindelse med familierådet. I kapittel to så vi et eksempel på dette, fra familierådet til Peter på åtte år. Før saksbehandleren tar stilling til planen, kan det være en god regel at saksbehandleren

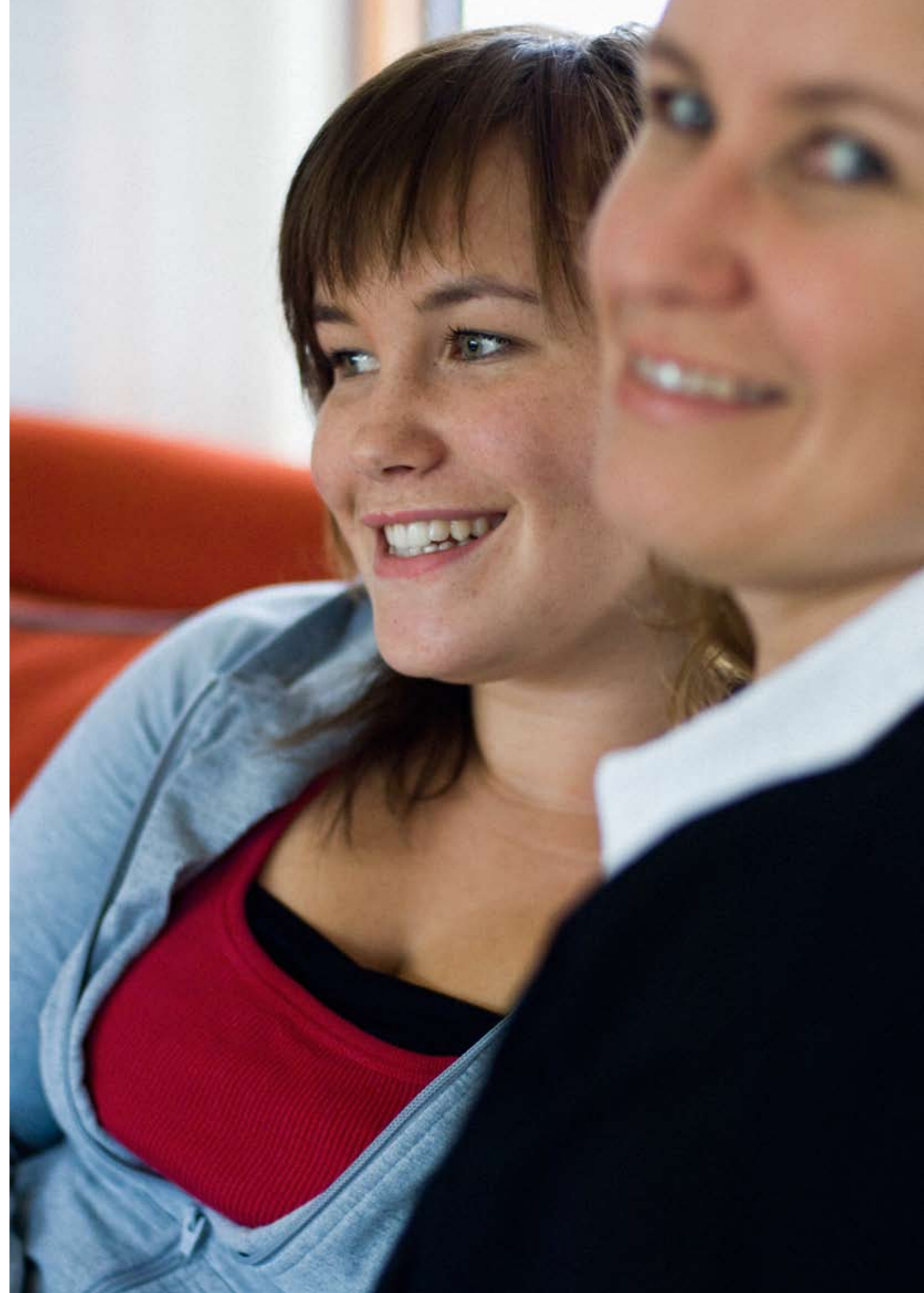
(eventuelt i samarbeid med koordinatoren og/eller støttepersonen) presenterer planen for barnet og inviterer barnet til å komme med eventuelle innspill. Saksbehandleren bør også snakke med barnet etter at familierådet er avviklet.

Barnets samhandling med koordinatoren

Koordinatoren starter sin samhandling med de foresatte og barnet når familien ønsker familieråd. For koordinatoren kan det være lurt å starte med å repetere informasjonen som allerede er gitt fra saksbehandleren om familierådsmodellen. Koordinatoren har en helt annen posisjon og rolle i forhold til familien enn saksbehandleren.

I planleggingen av familierådet samhandler koordinatoren med de foresatte og barnet for å finne ut hvem fra det private nettverket som skal inviteres til å delta på familierådet. En viktig jobb for koordinatoren er å samtale med personer fra barnets nettverk som skal delta. Disse samtalene har flere siktemål. For det første trenger de som skal delta fra barnets private nettverk informasjon om hva et familieråd er, hvorfor det skal være et familieråd og hva deres rolle skal være. For det andre skal koordinatoren forsøke å motivere personer i barnets nettverk til å komme og delta i diskusjoner rundt hva som kan gjøre barnets situasjon bedre. Koordinatoren skal rette søkelyset på barnet gjennom hele forberedelsen av familierådet og det er viktig at de som inviteres til å delta får informasjon om at det er barnet og barnets livssituasjon som skal stå i fokus. For det tredje er det også viktig at de som skal delta er informert om at barnet skal høres før det tas beslutninger. Som påpekt tidligere, betyr ikke dette at barnet alltid skal få det som det selv vil. Deltakerne skal altså både tenke hva de selv mener er det beste for barnet, og forsøke å forstå og inkludere barnets eget perspektiv (jf. fig. Barneperspektivet s. 8).

Det er koordinatorens oppgave å sørge for at barnet har en egen støtteperson i forbindelse med familierådet. Barnet bør selv få mulighet til å foreslå hvem

som skal være støtteperson. Det er koordinatorens ansvar å sikre at støttepersonen har skjont hva dette innebærer. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har laget en brosjyre om støttepersonens rolle. Sammen med dette temaheftet, er dette nyttig bakgrunnskunnskap når koordinatoren skal gi informasjon til støttepersonen. Støttepersonen skal også ha anledning til å ta kontakt med koordinatoren underveis, dersom han eller hun har behov for å diskutere sin samhandling med barnet. Koordinatoren er en tilrettelegger, og skal ikke involvere seg i selve saken. I koordinatorens samhandling med støttepersonen vil det derfor være viktig å være bevisst skillet mellom det prinsipielle når det gjelder rammer og strukturer for barns medvirkning, og det spesifikke som gjelder barnets medvirkning i dette konkrete familierådet.

Barnets samhandling med støttepersonen

Støttepersonen skal bidra til at barnet får klargjort og formidlet sine opplevelser og meninger. Det er derfor viktig at støttepersonen treffer barnet før familierådet og forbereder barnet til det som skal skje. Støttepersonen kan stå overfor flere ulike utfordringer. Det er ikke sikkert at barnet vet hva det selv mener. Derfor er det viktig at barnet får diskutere saken på forhånd, gjerne flere ganger. Barn i konfliktfylte situasjoner kan ha vansker med å skille mellom hva som er egne og hva som er andres ønsker og meninger. Når støttepersonen snakker med barnet om barnets situasjon legger han eller hun til rette for at barnet skal kunne se seg selv i situasjonen og gjennom dette klargjøre egne behov. I denne prosessen er det viktig at støttepersonen forsøker å følge barnets perspektiv i samtalen, og at støttepersonen ikke skifter tema før barnet selv eventuelt gjør det. Barn som skal klargjøre egne meninger og synspunkt trenger støtte for å bli klar over hvordan det opplever situasjonen. Barnet trenger også å bli utfordret for å få testet ut sin forståelse og sine meninger.

Selv om barnet har valgt hvem som skal være støtteperson, er det ikke sikkert at barnet vil snakke med støttepersonen om det som skal skje og det som skal diskuteres. Hvis det er tilfellet, kan det være nødvendig å tenke gjennom årsaken til dette. Vegrer barnet seg fordi det selv er urolig, eller fornemmer barnet at støttepersonen er usikker og uttrykker motstand mot å snakke med barnet om det som er vanskelig? Barn er sensitive med tanke på hvorvidt voksne er rede til å ta imot deres fortelling eller ikke. Barn vil ikke fortelle hvis ikke den voksne viser at han eller hun er klar til å ta imot. Når det gjelder samhandling med yngre barn, kan både barnet og støttepersonen få hjelp gjennom «barnets møtebok» (Vis 2005). Møteboka er laget for å forberede barn i alderen 7 til 12 år til deltakelse på møter i vanskelige beslutningsprosesser. Møteboka er å finne på nettadressen (www.barnogbeslutninger.no) og kan for eksempel printes ut av koordinatoren. Nettstedet barn og beslutninger er drevet av Barnevernets Utviklingssenter i Nord Norge.

For støttepersonen kan det også være nyttig å tenke gjennom *stedets* og *kontekstens* betydning i forhold til samtaler med barn. I språket har vi en formuleringsmåte som knytter en forbindelse mellom et sted og ens eget velbefinnende. Vi sier for eksempel:

«Jeg liker meg så godt på hytta.»

Vi liker oss selv i varierende grad på ulike steder. Å finne et sted hvor barnet kan «like seg selv godt», kan være et bra utgangspunkt for en samtale hvor hensikten er å motivere barnet til å åpne opp og utforske hva det selv mener om det som skal diskuteres. For noen kan det å sitte på kafé gi en god atmosfære. For andre kan fysisk aktivitet gi det nødvendige overskuddet og stimulere til samtale om det som er besværlig. Ei jente som interesserer seg for hest og ridning snakker kanskje lettest i forbindelse med et stallbesøk. Det er altså viktig å tenke gjennom både *hvor* man skal snakke med barnet, og *hvordan* samtalen skal gjennomføres.

Saksbehandlere i barnevernet og institusjonsansatte har lenge omtalt kjøreturen som en god anledning til å snakke med barn og unge om det som er vanskelig. I samisk barneoppdragelse finnes begrepet «side ved side samtalen». Else Boine (2006) beskriver dette som en type samtale samiske fedre anvender overfor sine sønner når de skal snakke om noe alvorlig eller noe de anser som viktig. En «side-ved-side- samtale» bærer preg av at far og sønn foretar seg noe, for eksempel går i fjellet, fisker eller arbeider parallelt med at samtalen skrider frem. Både kjøreturen og «side-ved-side-samtalen», er former for kommunikasjon som legger til rette for å kunne samtale rundt det som oppleves som vanskelig på en sensitiv måte. Ved «side-ved-side-samtalen» kan barnet velge om det vil se på den voksne eller rette oppmerksomheten mot aktiviteten. Det er ikke bare samtalen, men også det de *gjør sammen* som fyller stunden. Når det ikke snakkes, foregår det likevel noe. Det blir ikke pinlig stille.

Hvordan kan så barnets mening bringes frem slik at disse blir gjort kjent for de øvrige deltakerne i diskusjonen på selve familierådet? Barnets meninger kan formidles på ulike måter, både muntlig, skriftlig, gjennom bruk av tegninger og på andre måter. Holland m.fl. (2006) viser hvordan en støtteperson hjalp en ungdom til å formulere sine opplevelser og meninger skriftlig. Med utgangspunkt i hva gutten fortalte til sin støtteperson, skrev de sammen et dikt om guttens situasjon. Gutten fortalte senere at han aldri hadde opplevd å «nå gjennom» i sitt nettverk på denne måten. Det var til og med noen som tok til tårene da han formidlet hvordan han hadde det, hva som var vanskelig i livet hans og hva han trengte hjelp til. For denne gutten utgjorde det en forskjell at de voksne i nettverket hadde fått tilgang til hans opplevelser og hvordan situasjonen og vanskelighetene fortonet seg fra hans ståsted. Situasjonen etter familierådet endret seg til det positive for gutten og familien.

Barn kan delta både direkte og indirekte i familierådet. Ved direkte deltakelse er barnet selv til stede under diskusjonene og bringer frem sitt perspektiv. Ved indirekte deltakelse er det støttepersonen som formidler hva barnet selv har sagt. Selv om barnet ikke ønsker å være til stede, kan barnet gjennom sin samhandling med støttepersonen få innflytelse ved at støttepersonen sørger for at barnets mening bringes frem og blir inkludert når beslutninger tas.⁷ En forutsetning for at støttepersonen skal kunne tale for barnet, er selvsagt at støttepersonen har snakket tilstrekkelig med barnet på forhånd, slik at støttepersonen vet hva barnet selv mener. Ved indirekte deltakelse er det viktig at støttepersonen og barnet blir enige om hva som skal formidles i familierådet og hva som skal forbli mellom støttepersonen og barnet. I tillegg til å bidra til barnets deltakelse, skal støttepersonen sammen med barnets foresatte og det øvrige nettverket ivareta barnet i forbindelse med familierådet. For støttepersonen kan dette blant annet handle om å ta ordet for å stagge enkeltpersoner, dersom dette blir nødvendig. Det kan også handle om å ta barnet med seg ut av rommet dersom konfliktnivået i diskusjonene på familierådet blir for høyt, eller barnet av andre grunner ikke ønsker å være der.

Det å være støtteperson handler om å utvise klokskap. Barn er forskjellig når det gjelder robusthet og sårbarhet og de voksne i barnets nettverk klarer ikke alltid å gjennomføre familierådet på en måte som er tilpasset hva barn bør oppleve. Det er heller ikke sikkert at barn skal utfordres til å si alt det har på hjertet i familierådet. Støttepersonen til en gutt på 14 år fortalte at hun måtte roe ned noen av de voksne fra guttens private nettverk som presset på for å få gutten til å fortelle:

«Det var mye snakk om at gutten ikke hadde respekt for sin far. Mor til en venn spurte flere ganger; hvorfor har du ikke respekt for din far og hvorfor vil du ikke være hos din far? Da sa jeg at hun ikke skulle presse han. Jeg visste at det kunne komme frem stygge ting. Gutten ville ikke si hvorfor til hele forsamlingen. Derfor gikk jeg bevisst inn for at han ikke skulle måtte si det».

I henhold til barnevernloven § 6-3, er det frivillig for barn å si sin mening. Hvis barnet ikke ønsker å uttale seg, kan det være viktig at støttepersonen forsøker å finne ut hva det er barnet føler seg ukomfortabel med, hvis ikke støttepersonen allerede har skjönt dette. Hvis barnet ikke vil fortelle viktige ting på selve familierådet, kan kanskje støttepersonen og barnet enes om hvem dette eventuelt skal formidles til i etterkant.

Barnets støtteperson bør ha tenkt gjennom på hvilke måter barnets meninger skal formidles på familierådet. Er barnet i stand til og ønsker barnet selv å bringe frem sitt budskap, eller må støttepersonen tale barnets sak? I enkelte familieråd vil støttepersonen ha en rolle som talsperson for barnet, ved å tale for barnet. I andre familieråd vil barnet i stor grad snakke for seg selv. Som vi så av eksemplet fra studien til Holland m.fl. (2006) kan måten barnets mening blir presentert på, være helt avgjørende med tanke på hvilken vekt barnets perspektiv blir tillagt.

Barnets deltakelse og andre offentlige informanter

I tillegg til saksbehandleren fra barnevernet, deltar også personer fra andre offentlige instanser som informanter i familierådets del 1. Dette kan for eksempel være psykologen fra Barne- og Ungdoms Psykiatrien, læreren eller førskolelæreren. Disse voksne kjenner barnet fra andre arenaer og kan bidra med å nansere og utdype informasjonen som gis fra barnevernet. Det er viktig at de offentlige informantene har fått god informasjon på forhånd om hva et familieråd er og hva som er deres oppgave på familierådet. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har laget en egen informasjonsbrosjyre til de offentlige informantene. Når det gjelder barnets motivasjon for å være til stede og bidra i familierådets hoveddel (del 2), kan det være avgjørende hva de offentlige informantene sier og legger vekt på i sitt fremlegg (del 1).

På familierådet til ei jente på 10 år, gjorde læreren en svært god jobb. Sentralt i informasjonen fra læreren var en oversikt over jentas fravær, når hun hadde kommet for seint og lekser som ikke var gjort. Læreren hadde imidlertid også med seg tegninger og bilder jenta hadde malt. Underveis i sitt innlegg snakket hun med jenta om disse. Læreren fortalte om jentas iver på skolen de dagene hun var der til rett tid, hadde fått hjelp hjemme og var forberedt. Hun tok frem et bilde jenta hadde laget sist onsdag. Denne dagen hadde hun kommet før alle de andre elevene. Hun hadde vært på klasserommet og hjulpet læreren mens hun forberedte det de skulle arbeide med i første time.

Mens hun snakket henvendte læreren seg til jenta og de snakket sammen om denne skoledagen. Jenta hadde delt ut maleskrin til alle. Deretter hadde hun malt det bildet som læreren hadde med seg og viste frem. Mens læreren snakket strålte jenta. Det var tydelig at hun var stolt. Læreren avsluttet med å si at det naturlig nok var stor forskjell på prestasjoner og trivsel på skolen de dagene hun kom til rett tid og de dagene hun kom når de andre elevene var godt i gang med arbeidet. Læreren avsluttet med å ønske alle lykke til med familierådet.

Læreren bidrag var viktig av flere grunner. Den utvidede familie fikk informasjon om jentas skolegang. Situasjonen var mye verre enn det de hadde trodd. Samtidig fortalte hun om gode ting i skolehverdagen. Jenta hadde et godt forhold til lærerne og hun hadde gode og viktige opplevelser på skolen. Måten læreren snakket på var motiverende for den forstående diskusjonen. De som var vitne til hennes fremlegg og samtalen mellom henne og jenta håpet selvsagt at jenta skulle få flere skoledager som lignet den onsdagen læreren hadde fortalt om.

KAPITTEL 5

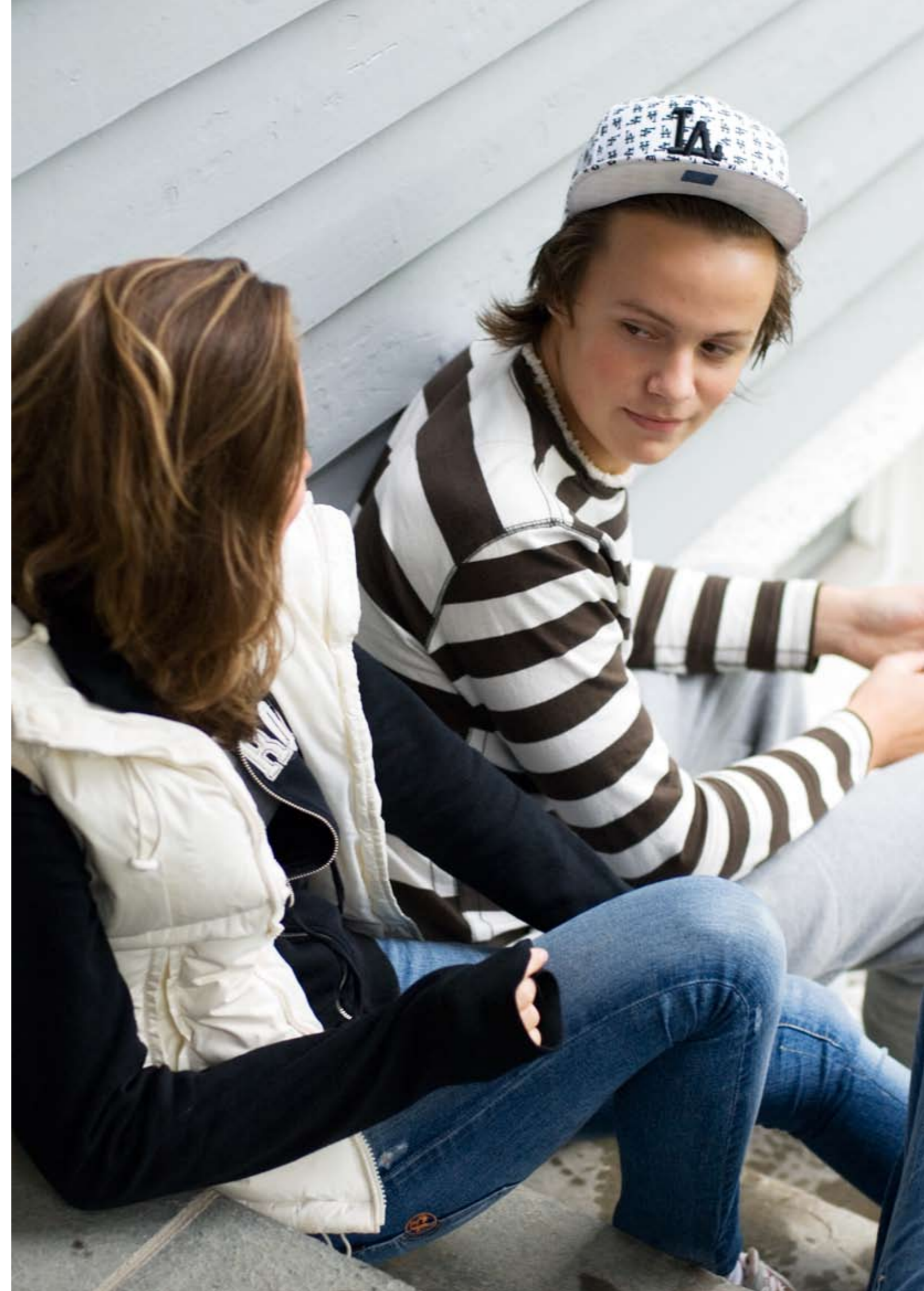
Det symbiotiske forholdet mellom deltakelse og beskyttelse

For at familieråd skal være gode mellommenne- skelige møter som bidrar til positive endrings- prosesser, er det mange forhold som er viktig. For det første er det viktig at både saksbehandleren, koordinatoren og støttepersonen er sensitiv med tanke på konfliktnivået i den utvidede familie. Ryburn og Atherton (1996) hevder at barn alltid kan være tilstede på et familieråd. Strandbu (2007a), er kritisk til dette standpunktet. Barn kan ikke alltid være til stede. Det er grenser for hva barnet skal se og høre. Mye kan være uavklart når barnets utvidede familie møtes til et familieråd. På familierådet løftes det vanskelige frem og under diskusjonene kan det åpnes noen «rom» barnet kanskje ikke har vært i før. Enkelte ganger kan det være vanskelig å forutsi når det er behov for å lukke dørene for barnet. Barns deltakelse i vanskelige beslutningsprosesser stiller krav til voksnes vurderingsevne og evne til å balansere mellom rettigheter som deltakelse og beskyttelse. Det er viktig at støttepersonen er forberedt på å være både fleksibel og kreativ. Det kan være viktig og riktig at støttepersonen eller andre tar barnet med seg ut av rommet, og eventuelt vender tilbake etter hvert. I enkelte familieråd kan det også være fornuftig å tenke barnets deltakelse løsrevet fra barnets fysiske tilstedeværelse. Ved at barnet får hjelp fra sin støtteperson kan som nevnt barnet også delta indirekte.

I tillegg til hjelp og støtte fra en voksen ansvarlig støtteperson, kan barn også ha nytte av å ha med seg en venn eller venninne på familierådet. En gutt på 14 år i studien til Strandbu (2007a) hadde med seg ei venninne og to kompiser på familierådet. En utfordring i dette familierådet, var at guttens familie var svært negativ mot gutten under diskusjonene. I følge gutten var det derfor viktig at vennene hans var der. De kjente han på en annen måte enn de voksne i nettverket, og de støttet han. Gutten forteller:

«De satt rett ved siden av meg. De visste hva jeg ville og talte min sak, særlig bestekompisen min Fredrik. Han sa at de kunne likegodt gå ut hvis de ikke hadde noe positivt å si om meg. Han så ikke noe nytte i det hvis de bare skulle sitte og prate skit. Det viste jo hvor mye jeg betyr for dem egentlig».

Et forhold som også kan ha betydning for barnets opplevelse av egen deltakelse og tilstedeværelse, er antall deltakere på familierådet. Ungdom som er intervjuet mener at det ikke bør være for få og heller ikke for mange deltakere på et familieråd (Horverak 2006). Også Holland m.fl. (2006) bringer frem viktig kunnskap når det skal legges til rette for barnets tilstedeværelse og deltakelse på familierådet. De viser til en forskjell når det gjelder barn og voksnes opplevelser av familieråd. For voksne er det viktig at familierådet ender opp med konstruktive løsninger og en plan som blir godkjent. For barn er stemningen på familierådet det viktigste.

Avslutning

Når barn skal innrømmes rett til å delta i familieråd, får ulike voksne nye oppgaver. For det første må de voksne ta vare på barnet gjennom hele prosessen. Det å delta må ikke påføre barnet belastninger som er for store i forhold til barnets alder, modenhet og situasjonen barnet befinner seg i. Når barn skal involveres i familierådets beslutningsprosess må barnets rett til deltakelse være symbiotisk tilknyttet spørsmålet om hva barn skal beskyttes og skjermes fra.

For det andre må voksne *legge til rette* for barnets deltakelse i forbindelse med familierådets beslutningsprosess. Gjennom modell for barns deltakelse har vi sett at dette må forstås som en prosess som består av fem trinn:

- 1) Barnet trenger informasjon.
- 2) Barnet må få snakke med noen om sin egen situasjon og det forestående familierådet. Barnet kan trenge hjelp til å se sin egen situasjon og gjennom dette danne egne meninger.
- 3) Barnets meninger må på en eller annen måte bringes frem og gjøres kjent for de voksne i barnets utvidede familie.
- 4) De voksne i barnets nettverk må ta barnets opplevelser og meninger på alvor, slik at barnets mening blir vurdert på samme måte som andres innspill.
- 5) Barns deltakelse handler til sist også om en oppfølging etter familierådet, hvor beslutningen blir forklart for barnet, hvor barnet gis mulighet til å kommentere, reagere og stille spørsmål hvis noe er uklart. Barnet må også få være med i samtaler rundt hvordan det som er besluttet skal gjennomføres i praksis. Barnets medvirkning i familierådets beslutningsprosess er forstått som en sirkulær prosess (jf. fig., s. 21).

I barnets medvirkningsprosess vil ulike voksne ha forskjellige oppgaver og ansvar. Kort oppsummert, gir saksbehandleren barnet viktig informasjon.

Koordinatorer samhandler med barnet om de praktiske forholdene rundt utviklingen av familierådet. Støttepersonen går tettere inn og diskuterer saken med barnet. Barnets samhandling med støttepersonen kan være avgjørende for at barnet skal komme i en posisjon hvor barnets mening blir tatt på alvor av de voksne i barnets eget nettverk. Voksne i barnets nettverk er viktige i alle trinn av barnets medvirkningsprosess, men det kan ikke tas for gitt at foresatte og andre alltid bidrar slik at barn reelt sett blir deltakere i sitt eget familieråd. En barriere kan være voksnes makt over barn hvor voksne ivaretar egne interesser fremfor barns. En annen barriere kan være at voksnes syn på barn ikke er forenelig med å inkludere barn som deltaker i vanskelige beslutningsprosesser. (Slik eksempelet med Peter viser, hvor faren ønsket å beskytte Peter).

Familieråd benyttes i Norge i ulike typer barnevernsaker. Selv om andre land har erfaring fra bruk av modellen i saker med volds- og overgrepssproblematikk, er det grunn til å være forbeholden der dette er hovedproblemstillingen som skal diskuteres på familierådet.

Det er enighet om at familieråd som en hovedregel skal følges opp av et eller flere oppfølgende familieråd. Familierådsmodellen er omtalt som en måte å organisere kommunikasjonen på, både innad i det private nettverket, men også mellom det private og det offentlige. Gjennom en slik kommunikasjon legges det til rette for at barn kan utvikle seg mot å bli en aktør med innflytelse i sitt eget liv. I et lenger perspektiv kan det å forholde seg til barn som en deltaker få betydning, ikke bare i beslutninger i barnevernsaken, men også for barnets utvikling i samspillet med andre. I så måte er det avgjørende at de voksne ikke bare retter fokus mot hva de mener er det beste for barnet, men også er på jakt etter og etterspør barnets mening.

Temaheftet har som intensjon å bidra til at voksne legger til rette for barns deltakelse generelt og spesielt i familierådets beslutningsprosess. For alle de ulike voksenaktørene er det viktig å huske på at jo tidligere barnet involveres i prosessen med å utvikle et familieråd, jo større er sannsynligheten for at barnet vil samhandle om gjennomføring og iverksetting av tiltak.

Temaheftet har videre som hensikt å bidra til at familierådets femte hjørnestein, barnevernspektivet, ikke forblir kun en analytisk tilnærming, men får konsekvenser når barn deltar i et familieråd.

Litteratur

Alanen, L. og Mayall, B. (2001). <i>Conceptualizing child-adult relations</i> . London, Routledge/Falmer.
Boine, E. (2005). <i>Fra far til sønn. Kjønnsperspektiv og sosial kompetanse i samisk sammenheng</i> . Hovedoppgave ved institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap. NTNU
Eide, B. og Winger, N. (2003). <i>Fra barns synsvinkel: intervju med barn - metodiske og etiske refleksjoner</i> . Oslo, Cappelen akademisk forlag.
Engelstad, F. og Ødegård, G. (2003). <i>Ungdom Makt og Mening. Makt og demokratiutredningen 1998-2003</i> . Oslo, Gyldendal.
Falck, S. og Vik, S. (2006). I Falck S. red. (2006) <i>Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: «Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge»</i> . Oslo, NOVA
Holland, S. og O'Neill, S. (2006). <i>“Enabling children’s participation in family decision-making through the family group conference.”</i> Childhood Nr. 13: 91-111.
Horverak, S. (2006). <i>Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd: et bidrag til arbeidet med barnevernets etikk og diskusjonen om barnevernets rolle i samfunnet</i> . Doktoravhandling ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap. Trondheim.
Horverak, S., Omre, C. m.fl. (2002). <i>Familierådslag: demokrati og beslutninger i norsk barnevern</i> . Bergen, Fagbokforl.
Johansson, E. (2003). <i>Att närma sig barns perspektiv. Forskares och pedagogers möten med barns perspektiv</i> . Pedagogisk Forskning i Sverige 8 (1-2): 42-57.
Lupton, C. and Nixon, P. (1999). <i>Empowering practice? A critical appraisal of the family group conference approach</i> . Bristol, The Policy Press.
Mead, G. H (1934). <i>Mind, self, and society</i> . Chicago, University of Chicago Press.
Opdal, P. M. (1983). <i>Begrepsanalyse og pedagogikk</i> . Oslo, Universitetsforlaget.
Ryburn, M. og Atherthon, C. (1996). <i>“Family Group Conferences: partnership in practice.”</i> Adoption & Fostering, London 20 (1).
Sinclair, R. (1998): <i>Involving Children in Planning their Care</i> . I Child and Family Social Work, 3 (2): 137-142.
Skivenes, M. (2002). <i>Lovgivning og legitimitet. En evaluering av lov om barneverntjenester av 1992 i et deliberativt perspektiv</i> . Reapport No. 79. Doktorgradsavhandling. Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap. Universitetet i Bergen.
Skivenes, M. og Strandbu, A. (2004): <i>Barn og familierådslag. En analyse av det organisatoriske rammevernet for barns medvirkning i barnevernet</i> . Tidsskrift for Velferdsforskning 7 (4): 213-228.
Skivenes, M. og Strandbu, A. (2005): <i>«Familieråd som deliberativ beslutningsmodell og behovet for et barneperspektiv.»</i> I Willumsen, E. ed. Brukernes medvirkning. Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene. Universitetsforlaget: 140-157.
Skivenes, M. og Strandbu, A. (2006): <i>“A Child Perspective and Children`s Participation.”</i> I Children, Youth and Environments 16 (2), 2006 (10-27).
Strandbu, A. (2004): <i>Children’s Participation in Family Group Conference as a Resolution Model</i> . International Journal of Children and Family Welfare 7 (4): 207-227.
Strandbu, A. (2006): <i>Barneperspektivet som familierådets femte hjørnestein</i> . I Falck S. red. (2006) Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: «Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge». Oslo, NOVA
Strandbu, A. (2007a). <i>Barns deltakelse og barneperspektivet i familierådsmodellen</i> . Doktorgradsavhandling i pedagogikk. Institutt for pedagogikk og lærerutdanning. Universitetet i Tromsø.
Strandbu, A. (2007b). <i>Barns deltakelse og støttepersonens rolle i familieråd</i> . Nordisk sosialt arbeid nr. 4, årg. 27. s. 252-263.
Sundell, K. og Hæggman, U. (1999). <i>Familjerådslag i Sverige: en utvärdering av Svenska kommunförbundets försöksverksamhet</i> . Stockholm, Forsknings- og utvecklingsenheten Stockholms stad.
Thomas, N. (2000). <i>Children, Family, and the State: Decisionmaking and Child Participation</i> . New York, Macmillan Press Ltd.
Tiller, P. O. (1991). <i>«Barneperspektivet»: om å se og bli sett</i> . Barn. Nr. 1: 72-77.
Øymo Solbakk, R. (2007). <i>«Det handle om å bry sæ.»</i> Mastergrad i praktisk kunnskap. Senter for praktisk kunnskap. Profesjonshøgskolen. Bodø.
United Nations (1989). <i>Konvensjon om barnets rettigheter</i> . Oslo, Forbruker- og administrasjonsdepartementet.
Vis, S. A. <i>Barn og beslutninger</i> . Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge. Tromsø 2005.

Lov av 17. juli 1992 nr 100 om barneverntjenester.

Lov av 1. aug. 2003 nr 86 (i kraft 1. okt.) Endringer i lov om barneverntjenester av 1992 nr. 100. http://www.barnogbeslutninger.no

Fotnoter

- Tilnærmingen til barneperspektivet og modell for barns deltakelse som presenteres i kapittel en og tre er utviklet i et samarbeid mellom Marit Skivenes og Astrid Strandbu. For en nærmere beskrivelse, se Strandbu 2006, 2007a og Skivenes og Strandbu 2005, 2006.
- Til lesere som ikke har bakgrunnskjennskap til familieråds-modellen, omtales de fire hjørnesteinene nærmere i Horverak m fl 2002 og Strandbu 2007a).
- De to casene er hentet fra doktorgradstudien til Strandbu 2007a, og omtales nærmere der.
- Modellen er utviklet videre gjennom flere arbeider. I Skivenes og Strandbu (2004) ble det ikke rettet fokus mot oppfølging av beslutningen som et eget trinn i barnets deltakelse og i Skivenes og Strandbu (2006) ses informasjon og menings-danning under ett.
- Dersom leseren er spesielt interessert i meningsdanning, er dette noe som diskuteres nærmere både teoretisk og empirisk med familierådet som kontekst i Strandbu 2007 b:2.
- Dette hviler på Habermas diskursteori. Dersom leseren ønsker å sette seg mer inn i dette anbefales Skivenes (2002).
- I Strandbu 2004 og Skivenes og Strandbu 2004 står det mer om indirekte og direkte deltakelse som ulike former for deltakelse i beslutningsprosesser.

